

Estetika glazbe

Uz temu

Ovaj temat posvećujemo estetičkoj disciplini čija aktualnost među filozofima i humanističkim istraživačima ne jenjava (barem) od sredine 19. stoljeća, kada austrijski estetičar i glazbeni kritičar Eduard Hanslick objavljuje svoj čuveni spis *O muzički lijepom* (1854.). Razumije se, povijest zanimanja filozofa za promišljanje glazbene umjetnosti puno je starija od toga i poklapa se s poviješću ove humanističke discipline. Dovoljno je prisjetiti se kako je Pitagorejci – simbolično, ali i doslovno rečeno – uzdižu u nebesa ili kako Platon ukazuje na njezinu moć u društvenom kontekstu. Ipak, veliki odjek Hanslickova učenja, ali i njegovi metodološki stavovi o tome kako treba pristupiti glazbenoj umjetnosti, doveli su do toga da ona postane nezavisno polje estetičkog istraživanja. Hanslick je smatrao da je potrebno »odbaciti zabludu da se estetika jedne određene umjetnosti može dobiti prostim prilagođavanjem općem, metafizičkom pojmu ljepote« i da su »zakoni ljepote u svakoj umjetnosti neodvojivi od specifičnosti njenog materijala, njene tehnike«.¹ Paradoksalno, povijest je estetike glazbe najvećim dijelom bazirana upravo na kritici Hanslickovih stavova o muzici (kritici koja također ne gubi na aktualnosti), ali su se njegova metodološka nadanja obistinila više od jednog stoljeća nakon njegova estetičkog rada. Posljednjih nekoliko desetljeća, filozofi poput Petera Kivyja, Theodora Gracyka ili Stephena Daviesa najveći dio svog znanstvenog rada posvetili su upravo ovoj disciplini. Štoviše, Davies otvara »Predgovor« svojih *Tema u filozofiji glazbe* (2003.) tvrdnjom da je »studirao filozofiju da bi pisao o glazbi«,² dok Gracyk, kao vodeći istraživač na polju estetike popularne glazbe, koji je samo o estetici rocka objavio četiri monografije – o glazbenoj umjetnosti piše, prema vlastitom priznanju, već više od 45 godina.³

Aktualnost ove discipline dodatno potvrđuje i činjenica da su, samo na tlu kontinentalne Europe, u posljednjih mjesec dana od finaliziranja ovog temata – tijekom rujna 2025. godine – održana dva važna znanstvena skupa posvećena ovoj disciplini. Prvi je skup »Eduard Hanslick, 1825–2025: Backgro-

1

Eduard Hanslick, *O muzički lijepom*, prev. Ivan Focht, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd 1977., str. 40.

3

Theodore Gracyk, *Making Meaning in Popular Song*, Bloomsbury Academic, Oxford – New York 2022., str. viii.

2

Stephen Davies, *Themes in the Philosophy of Music*, Oxford University Press, New York 2005., str. 1.

und, Context, Legacy«,⁴ održan od 18. do 19. rujna 2025. godine u Beču u organizaciji Odsjeka za muzikologiju Austrijske akademije znanosti i umjetnosti, a drugi je »AI in Music – Creation, Performance and Interpretation«,⁵ održan od 25. do 27. rujna u Strasbourgu u organizaciji Europske mreže za filozofiju glazbe – udruženja s kojim imam čast surađivati kao jedan od osnivača i član aktualnog Upravnog odbora. Bilo da je riječ o koincidenciji ili ne, ispostavlja se da ovaj temat u *Filozofskim istraživanjima* u potpunosti ide u korak sa suvremenim tendencijama estetike glazbe ilustriranim na glavnim tematskim područjima ovih skupova, budući da sadrži kako diskusiju o glazbi koju generira umjetna inteligencija (u radu Bojana Blagojevića), tako i razmatranje suvremenih tumačenja Hanslickova učenja (u radu moje malenkosti). Da temat prati suvremene tokove i kada je riječ o estetici popularne glazbe, potvrđuje i činjenica da su preostali radovi u njemu upravo okrenuti ovoj oblasti – Bojana Radovanović Šuput iz estetičke perspektive pristupa ekstremnoj metal glazbi, Aleksa Pavlović zapadnoj pop, rock i country glazbi, a Đurica Stojanović rocku s ovih prostora.

Neposredni povod za izradu ovog temata, ipak, ne leži u aktualnosti ove discipline, već u jednom konkretnom znanstvenom događaju koji je okupio pretходно spomenute istraživače. Oni su svoja proučavanja glazbene umjetnosti izložili na internacionalnoj konferenciji *Estetika muzike*,⁶ znanstvenom skupu koji se od 2023. godine održava u Nišu u sklopu Nišville jazz festivala, jednog od najvećih glazbenih događaja ovog tipa u jugoistočnoj Europi.⁷ Ova interdisciplinarna konferencija, koju u suradnji s Nišville fondacijom organizira Klub *Prejaka reč*, do sada je okupila različite teoretičare iz svih krajeva Europe i regije – Španjolske, Belgije, Austrije, Finske, Poljske, Slovenije, Hrvatske i Srbije, a budući da je riječ o jedinom redovnom znanstvenom skupu u Srbiji i regiji koji je neposredno posvećen ovoj estetičkoj disciplini, on predstavlja jedinstvenu platformu za suradnju različitih istraživača glazbe s ovih prostora. Radovi okupljeni u tematu o estetici glazbe u *Filozofskim istraživanjima* tako predstavljaju drugi direktan znanstveni doprinos spomenute konferencije, nakon što su studije djela sudionika ovog skupa objavljeni u poljskom znanstvenom časopisu *Res Facta Nova*.⁸

Kao što je estetika danas, prema riječima Theodora Gracyka, »interdisciplinarno polje istraživanja«,⁹ tako i suvremena estetika glazbe podrazumijeva niz različitih pristupa glazbenoj umjetnosti, koji, osim »specifičnosti njezinog materijala, njene tehnike« na kojima inzistira Hanslick, obuhvaćaju i diskusiju o značenjima koje glazba komunicira sa slušateljima, mjestu i ulozi glazbe u društvenim okolnostima, ali i odnosu koji ona uspostavlja sa suvremenim tehnologijama. Dok se moj rad u tematu tiče klasičnijeg pristupa koji zastupa autor studije »O muzički lijepom«, najveći dio ovog temata upravo potvrđuje ilustrirano suvremeno usmjerenje estetike glazbe. Rad Bojane Radovanović Šuput o estetici ružnoće u ekstremnom metalu kombinira muzikološki i estetički pristup u nastojanju da analizira značenja koje ova vrsta glazbe prenosi slušateljima – uključujući monstroznost i horor, dok rad Bojana Blagojevića, razmatrajući filozofske konzekvence računalno generirane glazbe, preispituje uvriježene predodžbe o stvaranju glazbe kao specifično ljudske djelatnosti. Radovi Alekse Pavlovića i Đurice Stojanović estetički pogled na glazbenu umjetnost proširuju u pravcu društvenih fenomena. Pavlović se, nadovezujući se na diskusiju o muzičkoj personi u estetici popularne glazbe, pita u kojoj mjeri slušalački doživljaj zavisi od predstave o glazbenom izvođaču (a time i od šireg društvenog konteksta), dok Stojanović odlazi korak dalje u

pravcu političke filozofije, razmatrajući kako se izvođenje ili javna reprodukcija glazbe mogu upotrijebiti u svrhe političkog bunta i približiti različitim oblicima građanske neposlušnosti.

Ovim tematom tek je zagrebena površina kada je riječ o širokom polju proučavanja koje obuhvaća suvremena estetika glazbe. Budući da je, bez obzira na aktualnost ove discipline u europskim i svjetskim filozofskim krugovima, ona ipak u izvjesnom smislu zapostavljena u regiji, nakon doprinosa filozofa poput Ivana Fochta (1927. – 1992.)¹⁰ i rijetkih, ali značajnih inicijativa poput temata »Filozofija i glazba« koji su *Filozofska istraživanja* objavila u broju 142 iz 2016. godine,¹¹ tekstovi objedinjeni u tematu »Estetika glazbe« predstavljaju skroman doprinos aktualizaciji i promociji ove sfere estetičkog proučavanja, s nadom da će ona inspirirati nove pothvate na ovom polju u budućnosti.

Dušan Milenković

4

»Eduard Hanslick, 1825–2025: Background, Context, Legacy«, *Oeaw.ac.at*. Dostupno na: <https://www.oeaw.ac.at/acdh/research/musicology/research/composers-editions/hanslicks-criticism/eduard-hanslick-1825-2025> (pristupljeno 3. 11. 2025.).

5

»AI IN MUSIC: 2nd ENPM Conference (2025)«, *Enpmusic.org*. Dostupno na: <https://enpmusic.org/ai-in-music-2025/> (pristupljeno 3. 11. 2025.).

6

Više o konferenciji možete saznati ovdje: »'Estetika muzike': internacionalna konferencija koju Klub 'Prejaka reč' organizuje u sklopu Nišville džez festivala«, *Klub Prejaka reč*, Dostupno na: <https://klubprejakarec.com/estetika-muzike/> (pristupljeno 3. 11. 2025.).

7

Usp. Adam McCulloch, »Top 10 Jazz Festivals in Europe«, *The Guardian* (20. 4. 2016.). Dostupno na: <https://www.theguardian.com/travel/2016/apr/20/top-10-jazz-festivals-europe-montreux-umbria-cork> (pristupljeno 3. 11. 2025.).

8

Res Facta Nova 25 (2024) 34, Dušan Milenković i Ewa Schreiber (ur.). Dostupno na: <https://www.resfactanova.pl/archiwum/34> (pristupljeno 3. 11. 2025.).

9

Theodore Gracyk, *Listening to Popular Music. Or, How I Learned to Stop Worrying and Love Led Zeppelin*, The University of Michigan Press, Ann Arbor 2010., str. 6, 14, 34.

10

Ivan Focht, *Suvremena estetika muzike*, Nolit, Beograd 1980.

11

Igor Mikecin (ur.), »Filozofija i glazba«, *Filozofska istraživanja* 36 (2016) 2, br. 142, str. 191–192, temat str. 193–287. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/broj/13997> (pristupljeno 3. 11. 2025.).